

จุดเริ่มต้นของการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยและนโยบายการศึกษา
ก่อนประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์

The Origins of Chinese Language Education in Thailand and Educational
Policies Prior to the Enactment of the Private Schools Act

ARTICLE INFO

Article history

Received: January 13, 2025

Revised: May 19, 2025

Accepted: May 20, 2025

ปิยธิดา สังข์แก้ว^{1*}

Piyathida Sangsikaew^{1*}

ABSTRACT

The purposes of this article were to: 1) study and analyze the history of Chinese language education and education policy in Thailand before the promulgation of the first Private School Act in B.E. 2461, 2) collect the knowledge of Chinese language education in Thailand in the past where the management of Chinese language education in Thailand has been directly influenced by the China education model. In contrast, the current Chinese education model is teaching Chinese as a foreign language. Before Thai government promulgated the first Private School Act in B.E. 2461, Chinese language education organized in Chinese schools, which managed and administered among the Chinese and independent of government control. This article conducted a documentary research on the primary documents, which were the government official letter from the national archives, the royal gazette, and the secondary documents including books, academic articles, and related research papers, to obtain information and knowledge to answer the objectives of the article. This article divided topics of the study into 4 categories. They were: 1) The beginning and dynamics of Chinese language education in Thailand before B.E. 2461, 2) Sources of the establishment of Chinese school before B.E. 2461, 3) The pattern of Chinese education in Thailand in the past, and 4) The introduction of state policies to control education before B.E. 2461.

Keywords: Chinese Language Education in Thailand, Education Policy, Thailand Private School Act

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาภาษาศาสตร์และภาษาศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยครุศาสตร์ชานตง ประเทศจีน
Ph.D. student in Linguistics and Applied Linguistics, Shandong Normal University, P.R. China.

*Corresponding author; e-Mail address: schaaim@aru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและวิเคราะห์จุดเริ่มต้นของการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยและนโยบายการศึกษาของไทยก่อนประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับแรกในปี พ.ศ. 2461 2) เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ในเรื่องของการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยในอดีต เนื่องจากในอดีตการจัดการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยได้รับอิทธิพลโดยตรงจากรูปแบบการศึกษาของประเทศจีน ซึ่งแตกต่างจากรูปแบบการจัดการศึกษาภาษาจีนในปัจจุบันที่จัดการศึกษาภาษาจีนในฐานภาษาต่างประเทศ โดยในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2461 ซึ่งเป็นช่วงก่อนที่รัฐบาลไทยจะประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช 2461 การจัดการศึกษาภาษาจีนจะจัดขึ้นในโรงเรียนจีน ซึ่งบริหารจัดการและจัดการศึกษาตนเองในหมู่ชาวจีน และเป็นอิสระจากการควบคุมของรัฐบาล บทความนี้ใช้วิธีการศึกษาเอกสารชั้นต้น คือ จดหมายติดต่อราชการบางส่วนจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ราชกิจจานุเบกษา และศึกษาเอกสารชั้นรอง ได้แก่ หนังสือ บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลและองค์ความรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในตอนต้น บทความนี้แบ่งประเด็นในการศึกษาออกเป็น 4 ประเด็น คือ 1) จุดเริ่มต้นและพลวัตของการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยก่อนปี พ.ศ. 2461 2) แหล่งที่มาของการก่อตั้งโรงเรียนจีนก่อนปี พ.ศ. 2461 3) รูปแบบการรับการศึกษาของชาวจีนในประเทศไทยในอดีต และ 4) การเริ่มต้นใช้นโยบายรัฐในการควบคุมการศึกษา ก่อนปี พ.ศ. 2461

คำสำคัญ: การศึกษาภาษาจีนในประเทศไทย, นโยบายการศึกษา, พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์

บทนำ

ชาวจีนโพ้นทะเลมีการจัดตั้งโรงเรียนในประเทศไทยมาแล้วเป็นเวลานาน การศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคมและการเมืองในแต่ละยุค ไม่ว่าจะเป็นช่วงของการเริ่มต้น ช่วงการพัฒนา ช่วงเสื่อมถอย และช่วงฟื้นฟู โดยในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2461 โรงเรียนจีนสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ โรงเรียนที่จัดตั้งโดยชาวจีนโพ้นทะเล และโรงเรียนที่จัดตั้งโดยคณะมิชชันนารีแต่ใช้ภาษาจีนในการจัดการศึกษา ดังนั้นในก่อนปี พ.ศ. 2461 โรงเรียนจีนที่จัดโดยชาวจีนโพ้นทะเลจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อปลูกฝัง รักษาและถ่ายทอดภาษาและวัฒนธรรมจีน ส่วนโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นโดยคณะมิชชันนารี ในยุคเริ่มแรกนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแผ่ศาสนาให้กับชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย แต่ไม่ว่าการจัดตั้งโรงเรียนจีนจะมาจากเหตุผลใดก็ตาม การมีโรงเรียนจีนเกิดขึ้นในประเทศไทยนั้น แสดงให้เห็นว่าลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมีโอกาสได้รับการศึกษาภาษาจีนมากขึ้นเรื่อย ๆ การรับการศึกษาของลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยเริ่มจากการสอนภาษาจีนตนเองในหมู่เครือญาติ การเรียนตามบ้าน หรือศาลเจ้า จนกระทั่งพัฒนามาอยู่ในรูปแบบของโรงเรียนจีน และมีการจัดการศึกษาตนเองในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเลเรื่อยมา ซึ่งการจัดการศึกษาภาษาจีนในช่วงแรกเริ่มนั้นเป็นไปอย่างอิสระ ไม่อยู่ในความควบคุมดูแลจากทางราชการแต่อย่างใด จนกระทั่งรัฐบาลประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ซึ่งถือเป็นพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับแรกของไทย จึงทำให้การจัดการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยอยู่ในความควบคุมดูแลของทางราชการอย่างเป็นทางการ และมีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคือต้องสอนภาษาไทยในโรงเรียนด้วย โดยสิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์ (2566) กล่าวถึงโรงเรียนจีนในประเทศไทยว่า ในช่วงเวลาก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 โรงเรียนจีนมีบทบาทอย่างสำคัญในฐานะแหล่งหล่อหลอมอารมณ์ความรู้สึกของบรรดาเยาวชนเชื้อสายจีน โดยเฉพาะบรรดาเยาวชนไทยเชื้อสายจีนที่เกิดและเติบโตในช่วงราวศตวรรษ 2460 เป็นต้นมา โรงเรียนจีนมีบทบาทสำคัญในฐานะสถาบันที่หล่อหลอมอารมณ์ความรู้สึกของเยาวชนเชื้อสายจีนพอ ๆ กับการหล่อหลอมให้พวกเขามีโลกทัศน์ที่กว้างไกล ผ่านการรับรู้โลกกว้างด้วยเครื่องมือภาษาจีนที่ผนวกเข้ากับโลกภาษาไทยในชีวิตประจำวันในสังคมไทย

ทั้งนี้การศึกษาถึงจุดเริ่มต้นของการจัดการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยก่อนประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 จึงเป็นองค์ความรู้ที่ควรค่าแก่การศึกษาค้นคว้า เพื่อเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ในเรื่องของการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยในอดีต และการเริ่มใช้นโยบายควบคุมการศึกษาของรัฐบาลไทย บทความนี้ใช้วิธีการศึกษาเอกสารชั้นต้น คือ จดหมายติดต่อราชการบางส่วนจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ราชกิจจานุเบกษา และศึกษาเอกสารชั้นรอง ได้แก่ หนังสือ บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดช่วงระยะเวลาการศึกษาคือตั้งแต่มีการจัดการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยครั้งแรก

ในปี พ.ศ. 2325 จนถึงก่อนปี พ.ศ. 2461 (ก่อนประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช 2461) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและวิเคราะห์จุดเริ่มต้นของการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยและนโยบายการศึกษาของไทยก่อนประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับแรกในปี พ.ศ. 2461 2) เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ในเรื่องของการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยในอดีต จากการศึกษาเอกสารดังกล่าวได้วัตถุประสงค์การศึกษาและสังเคราะห์คือ 1) จุดเริ่มต้นและพลวัตของการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยก่อนปี พ.ศ. 2461 2) แหล่งที่มาของการก่อตั้งโรงเรียนจีนก่อนปี พ.ศ. 2461 3) รูปแบบการรับการศึกษาของชาวจีนในประเทศไทยในอดีต และ 4) การเริ่มต้นใช้นโยบายรัฐในการควบคุมการศึกษา ก่อนปี พ.ศ. 2461

1) จุดเริ่มต้นและพลวัตของการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยก่อนปี พ.ศ. 2461

การมีอยู่ของโรงเรียนจีนในประเทศไทยเป็นหลักฐานที่บอกได้เป็นอย่างดีว่ามีการจัดการศึกษาภาษาจีนขึ้นในประเทศไทย ในประวัติศาสตร์ไทย โรงเรียนจีนได้ก่อตั้งขึ้นมาแล้วเป็นเวลาช้านาน ซึ่งก่อตั้งขึ้นก่อนจะมีโรงเรียนรัฐบาลและก่อนที่รัฐบาลจะประกาศนโยบายการศึกษาเสียอีก แต่อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยเกิดขึ้นหลังจากการย้ายถิ่นฐานและการอพยพเข้ามาในประเทศไทยของชาวจีนโพ้นทะเล ซึ่งในช่วงแรกเริ่มของการย้ายถิ่นฐานเข้ามาในประเทศไทยของชาวจีนโพ้นทะเลนั้น เกิดจากการติดต่อค้าขายทางเรือและความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยและจีนในครั้งอดีต ในคริสต์ศตวรรษที่ 13 ในสมัยราชวงศ์หยวน (ค.ศ. 1271-1368) ไทยและจีนได้มีการติดต่อผ่านทางคณะทูตอยู่บ่อยครั้ง (Yu Dingbang, Chen Shusen, 2009) และเมื่อทศวรรษสุดท้ายของคริสต์ศตวรรษที่ 13 โจว ต้า-กวน (周达观) พบว่าชาวจีนมีการค้าอยู่ที่นครฉม และติดต่อกับกัมพูชาอย่างสม่ำเสมอ (G. William Skinner, 2564, อ้างถึงใน Briggs, 1951) โดยทุก ๆ ปี จะมีขบวนเรือสำเภาจากเมืองจีนมาเยือนท่าเรือและชุมชนต่าง ๆ ทางฝั่งตะวันออกของแหลมมลายูและในอ่าวไทยเป็นประจำ ต่อมาเมื่ออยุธยาเริ่มมีชื่อเสียง เรือสำเภาจีนก็ขยายเส้นทางขึ้นไปทางเหนือล่องไปตามแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อทำการค้าขาย (Graham, 1928) เมื่อชาวจีนโพ้นทะเลเดินทางเข้ามาในประเทศไทย จึงเกิดเป็นสังคมจีนในประเทศไทยขึ้น และการจัดการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยจึงเกิดขึ้นในเวลาต่อมา

การศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยเริ่มต้นขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 ในปี พ.ศ. 2325 โดยโรงเรียนจีนแห่งแรกของประเทศไทย ชื่อว่า “เกาะเรียน” (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559) ซึ่งโรงเรียนแห่งนี้ตั้งอยู่บนเกาะในอยุธยา และเนื่องจากเกาะดังกล่าวเป็นสถานที่ตั้งของโรงเรียนแห่งนี้ จึงได้ชื่อว่า “เกาะเรียน” โรงเรียนแห่งนี้ใช้ภาษาจีนในการจัดการเรียนการสอนทั้งหมด และในขณะนั้นมีนักเรียนเพียง 200 คน (เสถียร ณ สุโขภณณ์, 2514) และไม่มีหลักฐานปรากฏว่าใครเป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนแห่งนี้จัดการเรียนการสอนอย่างอิสระ ไม่มีการควบคุมจากรัฐบาลแต่อย่างใด และชาวควาของโรงเรียนแห่งนี้ก็เสียชีวิตไปในเวลาต่อมา จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 4 เนื่องจากสังคมชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยมีขนาดใหญ่ และในปี พ.ศ. 2317 คณะมิชชันนารีอเมริกันนำที่เผยแพร่ศาสนาในประเทศจีนเดินทางมายังประเทศไทยเพื่อเผยแพร่ศาสนาให้กับชาวจีนโพ้นทะเลที่ตั้งรกรากอยู่ในประเทศไทย ในวันที่ 30 กันยายน 2395 จึงเกิดโรงเรียนที่ก่อตั้งโดยคณะมิชชันนารีขึ้น โดยโรงเรียนแห่งนี้ตั้งอยู่ข้างวัดอรุณ ใช้ภาษาจีนในการจัดการศึกษา มีครูชื่อหมอลิน (ซินแส) ก็เอง กวียเซียน (Kieng kwa sib) โดยโรงเรียนแห่งนี้จะจัดการศึกษาให้เฉพาะลูกหลานของชาวจีนโพ้นทะเล และเป็นโรงเรียนประจำแห่งแรกของไทยด้วย (วรวิทย์ วัฒนสารากร, 2528) ซึ่งในช่วงแรกมีนักเรียนชายเพียง 27 คน และต่อมาจึงมีการรับนักเรียนหญิงเข้าเรียนด้วย แต่หลังจากหมอลิน (ซินแส) ก็เอง กวียเซียน (Kieng kwa sib) เสียชีวิตลง ครูแก้วซึ่งเป็นครูชาวไทยเข้ามาับการสอนต่อ และโรงเรียนแห่งนี้ก็เปลี่ยนมาสอนภาษาไทยแทน และหลังจากที่โรงเรียนเปลี่ยนมาสอนภาษาไทย ประเทศไทยก็ไม่มีการสอนภาษาจีนอีกเป็นเวลานาน (Manomaviboon Prapin, 2004)

โรงเรียนจีนสมัยใหม่ก่อตั้งขึ้นในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 หรือในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยในขณะนั้นโรงเรียนและการจัดการศึกษาได้รับอิทธิพลมาจากโรงเรียนฝรั่ง เช่น โรงเรียนอัสสัมชัญ ที่ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2428 โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2444 ในกรุงเทพฯ โดยใช้ภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสเป็นหลักสูตรภาษาต่างประเทศ แต่ก็มีโรงเรียนของคณะมิชชันนารีบางแห่งเปิดสอนภาษาจีนหรือใช้ภาษาแต้จิ๋วในการสอนนักเรียนอยู่ด้วย (G. William Skinner, 2010) โดยโรงเรียนที่กล่าวมานี้เป็นโรงเรียนสมัยใหม่ทั้งหมด เพราะเนื่องจากความต้องการและความจำเป็นในด้านอุตสาหกรรมในยุคสมัยใหม่ เช่น การทำบัญชี การจัดและแยกประเภทเอกสารในบริษัท ตลอดจนธุรกิจธนาคาร ทำให้เนื้อหาการศึกษาสมัยใหม่

มีความต้องการและสอดคล้องกับสังคมซึ่งมุ่งเน้นด้านการค้ามากกว่าการศึกษาที่ศึกษาเชิงวรรณกรรมแบบดั้งเดิม (G. William Skinner, 2010)

โรงเรียนจีนสมัยใหม่ที่ก่อตั้งโดยชาวจีนคือโรงเรียนฮั่วเอียะ (华益学堂) โดยสมาคมตั้งเม่งหวย (同盟会) กล่าวคือในปี พ.ศ. 2450 ดร.ซุนยัตเซ็น หัวหน้าสมาคมตั้งเม่งหวย (同盟会) ได้เดินทางมายังประเทศไทยและก่อตั้งสมาคมจงหัว (中华会馆) เพื่อเผยแพร่อุดมการณ์และล้มระบบศักดินาในประเทศจีน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559) และในอีก 1 ปีต่อมาคือปี พ.ศ. 2451 โรงเรียนฮั่วเอียะ (华益学堂) ซึ่งเป็นโรงเรียนจีนสมัยใหม่จึงได้ถือกำเนิดขึ้น โรงเรียนตั้งอยู่ที่ตรอกกัปตันบุช ถนนเจริญกรุง จังหวัดพระนคร โดยในช่วงระยะแรกมีครูจีนสอนอยู่ 3 คน เป็นชาวเสฉวนคนหนึ่ง ชาวกวางตุ้งคนหนึ่ง และชาวไหหลำคนหนึ่ง ซึ่งนำแบบแผนต่าง ๆ จากโรงเรียนจีนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน (เสเทียน ศุภโสภณณ์, 2514) โรงเรียนแห่งนี้ใช้ภาษาถิ่นในการจัดการเรียนการสอน นักเรียนเป็นลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเล ซึ่งโรงเรียนนี้นับได้ว่าเป็นโรงเรียนจีนสมัยใหม่แห่งแรกในไทยที่ก่อตั้งโดยชาวจีนโพ้นทะเล และเป็นต้นแบบของการก่อตั้งโรงเรียนจีนอีกหลายแห่งในประเทศไทยด้วย

หลังจากโรงเรียนฮั่วเอียะ (华益学堂) ก่อตั้งขึ้น ทำให้ต่อมาเกิดการก่อตั้งโรงเรียนซินหมิน (新民学校) ขึ้น ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสมาคมชาวจีนในไทยทั้งห้ากลุ่มภาษา แต่เนื่องจากโรงเรียนนี้ใช้ภาษาแต้จิ๋วในการจัดการเรียนการสอนเป็นหลัก จึงส่งผลให้ไม่ตรงกับความต้องการของชาวจีนกลุ่มภาษาอื่น ๆ ดังนั้นชาวจีนกลุ่มภาษาอื่น ๆ จึงค่อย ๆ ทอยยจัดตั้งโรงเรียนสำหรับกลุ่มภาษาของตนขึ้น โดยในรัชกาลที่ 6 มีโรงเรียนจีนจำนวนมากที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยสมาคมต่าง ๆ ของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย เช่น

พ.ศ. 2456 สมาคมจีนแคะแห่งประเทศไทย จัดตั้งโรงเรียนจินเตอะ (进德学校)

พ.ศ. 2457 สมาคมจีนกวางตุ้ง ตั้งโรงเรียนเม่งตัก (明德学校)

พ.ศ. 2458 ชาวจีนฮกเกี้ยน ตั้งโรงเรียนป้วยหววน (培元学校)

พ.ศ. 2460 ชาวจีนกวางตุ้ง ตั้งโรงเรียนคุนเต็ก (坤德女校) ซึ่งเป็นโรงเรียนสตรีจีนแห่งแรกขึ้น (เสเทียน ศุภโสภณณ์, 2514) และได้มีการก่อตั้งโรงเรียนสตรีขึ้นอีกหลายแห่ง เช่น โรงเรียนสตรีแต้จิ๋ว (潮州女校) โรงเรียนสตรีอี้เต้อ (懿德学校) และโรงเรียนสตรีเจิ้นคุน (振坤女校) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559)

นอกจากนี้แล้ว ในรัชกาลที่ 6 ยังมีชาวจีนโพ้นทะเลในต่างจังหวัดนำแบบอย่างการก่อตั้งโรงเรียนจีนในกรุงเทพฯ ไปใช้ในการก่อตั้งโรงเรียนจีนในพื้นที่ของตนด้วยเช่นกัน ทั้งนี้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2559) สรุปจำนวนโรงเรียนจีนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2455-2464 พบว่ามีโรงเรียนจีนในกรุงเทพฯ 16 แห่ง ต่างจังหวัด 9 แห่ง ได้แก่ ชลบุรี 1 แห่ง สมุทรสาคร 2 แห่ง นครสวรรค์ 1 แห่ง นครปฐม 1 แห่ง จันทบุรี 1 แห่ง สุราษฎร์ธานี (บ้านดอน) 1 แห่ง เชียงใหม่ 1 แห่ง และลพบุรี 1 แห่ง

ในรัชกาลที่ 6 ถือได้ว่าการควบคุมการจัดการศึกษาให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น โดยจะเห็นได้จากการประกาศใช้พระราชบัญญัติ 2 ฉบับ คือ “พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461” และ “พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464” จากการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ส่งผลกระทบอย่างมากกับโรงเรียนจีน เนื่องจากพระราชบัญญัตินี้กำหนดให้โรงเรียนจีนต้องสอนภาษาไทยในโรงเรียนอย่างน้อย 3 ชั่วโมง ซึ่งส่งผลให้ชั่วโมงเรียนภาษาจีนในโรงเรียนจีนลดน้อยลง รวมถึงกำหนดให้ครูในโรงเรียนต้องมีวุฒิการศึกษาประโยคมูลหรือชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และครูชาวต่างประเทศต้องมีความรู้ภาษาไทยซึ่งจะต้องผ่านการสอบภาษาไทยภายใน 6 เดือน หรือ 1 ปี นอกจากนี้แล้วการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ในเวลาต่อมาก็ยังส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาภาษาจีนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากพระราชบัญญัตินี้ได้ครอบคลุมพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ด้วย อีกทั้งยังกำหนดให้เด็กที่มีอายุ 7-14 ปีบริบูรณ์ต้องรับการศึกษาในระดับประถมศึกษาซึ่งถือเป็นการศึกษาภาคบังคับ และโรงเรียนในระดับประถมศึกษาต้องจัดการศึกษาตามหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดคือต้องสอนภาษาไทยและวิชาอื่น ๆ ด้วยภาษาไทยเป็นหลัก ดังนั้นในช่วงเวลานี้โรงเรียนจีนส่วนใหญ่จึงจัดตั้งโรงเรียนได้อย่างโรงเรียนอนุบาลเท่านั้น และยังมีหลายโรงเรียนที่ไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 และถูกทางราชการสั่งให้ปิดโรงเรียนเลิกทำการสอน นอกจากนี้แล้วในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมาการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยยังมีการเปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายและสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศอีกด้วย

บทความนี้กำหนดขอบเขตการศึกษาอยู่ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2461 ซึ่งจะเห็นได้ว่านับตั้งแต่มีการจัดการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยขึ้นในปี พ.ศ. 2325 จนถึงช่วงก่อนประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ในปี พ.ศ. 2461 ชาวจีนโพ้น

ทะเลในประเทศไทยได้มีการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับลูกหลานของตนเรื่อยมาจนมีความก้าวหน้าเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสมาคมจีนเข้ามามีบทบาทสำคัญกับสังคมชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย จึงส่งผลให้ในช่วงเวลานี้เกิดโรงเรียนที่ก่อตั้งโดยชาวจีนโพ้นทะเลขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการมีอยู่ของสมาคมจีนเป็นหลักฐานสำคัญที่บอกได้ว่ามีโรงเรียนจีนและการศึกษาภาษาจีนเกิดขึ้นในประเทศไทย และเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดโรงเรียนจีนขึ้นในประเทศไทยหลายโรงเรียน โดยโรงเรียนจีนในยุคนี้ทำให้ลูกหลานจีนโพ้นทะเลได้มีโอกาสเรียนภาษาและวัฒนธรรมบ้านเกิดของตน ซึ่งโรงเรียนจีนในช่วงเวลานี้มีการจัดการเรียนการสอนอย่างอิสระ เนื่องจากรัฐบาลยังไม่ได้ควบคุมการดำเนินงานของโรงเรียนราษฎร์แต่อย่างใด และจุดที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งคือโรงเรียนจีนและการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยนั้นมามีมาแล้วเป็นระยะเวลาช้านาน และชาวจีนโพ้นทะเลยังมีการพัฒนาการจัดการศึกษาของตนเรื่อย ๆ จากเดิมที่มีการเรียนภาษาจีนตามบ้านหรือศาลเจ้าสู่การจัดการศึกษาภาษาจีนยุคใหม่ในรูปแบบของโรงเรียน ซึ่งมีสถานที่ในการจัดการศึกษาอย่างเต็มรูปแบบ และการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยนั้นยังคงดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน

2) แหล่งที่มาของการก่อตั้งโรงเรียนจีนก่อนปี พ.ศ. 2461

จากการศึกษาเอกสารพบว่า ก่อนปี พ.ศ. 2461 โรงเรียนจีนมีทั้งที่ได้รับการสนับสนุนให้ก่อตั้งโดยสมาคมจีนต่าง ๆ ในประเทศไทย และโรงเรียนจีนที่ก่อตั้งขึ้นเองโดยกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเล โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) สมาคมเม่งหวย (同盟会) ก่อตั้งโรงเรียนฮั่วเอี้ยะ (华益学堂) ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2451

โรงเรียนแห่งนี้ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2451 ตั้งอยู่ที่ตรอกกบตันบุษ ถนนเจริญกรุง จังหวัดพระนคร ในช่วงระยะแรกมีครูจีนสอนอยู่ 3 คน เป็นชาวเสฉวนคนหนึ่ง ชาวกวางตุ้งคนหนึ่ง และชาวไหหลำคนหนึ่ง โดยนำแบบแผนต่าง ๆ จากโรงเรียนจีนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน (เสเทียน ศุภโสภณณ์, 2514) โรงเรียนแห่งนี้ใช้ภาษาถิ่นในการจัดการเรียนการสอน โดยมีนักเรียนเป็นลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเล ซึ่งโรงเรียนนี้นับได้ว่าเป็นโรงเรียนจีนสมัยใหม่แห่งแรกในไทยที่ก่อตั้งโดยชาวจีนโพ้นทะเล และถือเป็นต้นแบบของการก่อตั้งโรงเรียนจีนอีกหลายแห่งในประเทศไทยในเวลาต่อมาด้วย

2) สมาคมจีนแคะแห่งประเทศไทย ก่อตั้งโรงเรียนจินเตอะ (进德学校) ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2456

โรงเรียนจินเตอะ (进德学校) ก่อตั้งโดยชาวฮากกา และเจ้าอาวาสวัดเล่งเน่ยยี่ เปิดทำการเรียนการสอนเมื่อปี พ.ศ. 2456 โดยได้เช่าพื้นที่ของวัดตึก ซึ่งเป็นตึกแถว 2 ชั้น มีจำนวน 5 ห้อง เพื่อจัดตั้งเป็นโรงเรียน ในช่วงแรกมีจำนวนนักเรียนหนึ่งร้อยกว่าคน ในปี พ.ศ. 2457 รัฐบาลเรียกคืนที่วัดและให้เงินชดเชยเป็นค่าย้ายสถานที่ที่เป็นเงินจำนวนหนึ่ง คณะกรรมการจึงได้นำเงินจำนวนดังกล่าวมาสร้างอาคารใหม่ ในเดือนพฤศจิกายน 2457 อาคารใหม่สร้างเสร็จในเดือนกุมภาพันธ์ 2460 สร้างเป็นตึกแถว 3 ชั้น สมาคมฯ อยู่ชั้น 2 ห้องเรียนอยู่ชั้นล่าง (ฉินเทียน, 2555)

3) สมาคมจีนกวางตุ้ง ก่อตั้งโรงเรียนเม่งตึก (明德学校) ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2457 และก่อตั้งโรงเรียนคุนเต็ก (坤德女校) ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2460

โดยสมาคมกวางตุ้งได้ก่อตั้งโรงเรียนเม่งตึก (明德学校) ขึ้นก่อน โดยโรงเรียนนี้ตั้งอยู่ที่โรงพยาบาลกวงสวี่ แผนกผดุงครรภ์ปัจจุบัน หลังจากเปิดทำการสอนโรงเรียนเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนกวงสวี่กั้งหลับเหม่งตึก ในปี พ.ศ. 2458 ขยายโรงเรียนโดยก่อสร้างตึก 3 ชั้นเพิ่ม และรับนักเรียนเข้าเรียนเป็นทั้งชายหญิงรวมกัน เครื่องแบบนักเรียนแต่งกายด้วยชุดฝักแบบทหารทั้งหมด และในปี พ.ศ. 2460 มีนักเรียนทั้งสิ้นสามร้อยกว่าคน ซึ่งโรงเรียนมีชื่อเสียงมากในขณะนั้น และเนื่องจากชาวจีนโพ้นทะเลเล็งถึงความสำคัญของการศึกษา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาของสตรีซึ่งเป็นเพศแม่ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการศึกษาเพื่อให้ทันคน ดังนั้นจึงได้ร่วมกันก่อตั้งโรงเรียนสตรีคุนเต็ก (坤德女校) ขึ้น (“โรงเรียนกวางเจ้า”, ม.ป.ป.)

4) สมาคมจีนฮกเกี้ยน ก่อตั้งโรงเรียนป้วยหววน (培元学校) ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2458

โรงเรียนป้วยหววน (培元学校) ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2458 โดยชาวจีนฮกเกี้ยน โดยวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งโรงเรียนคือ เพื่อส่งเสริมและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทยจีน ถ่ายทอดวิชาความรู้และสร้างความสามัคคีในหมู่ชาวฮกเกี้ยน โดยโรงเรียนแห่งนี้ใช้ภาษาจีนกลางในการจัดการเรียนการสอน

นอกจากนี้แล้วยังมีชาวจีนที่อยู่ในชุมชนห่างไกลออกไปตามชนบทและไม่ได้จัดตั้งเป็นสมาคมดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ก็ได้ให้ความสนใจด้านการศึกษาของบุตรหลานตนเองเช่นกัน ดังนั้นจึงได้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นในนามของเอกชนด้วย (ณรงค์ พวงพิศ, 2514)

นอกจากโรงเรียนที่ชาวจีนโพ้นทะเลก่อตั้งขึ้นเองแล้ว จากหลักฐานของกระทรวงศึกษาธิการยังพบว่ารัฐบาลมีแนวคิดที่จะนำการศึกษาภาษาจีนเข้ามาในโรงเรียนของรัฐ รวมถึงการอบรมครูผู้สอนภาษาจีน และการคัดเลือกครูมาจากประเทศจีนอีกด้วย โดยจะเห็นได้จากเอกสารที่อธิบดีกรมศึกษาเขียนจดหมายถึงกรรมการมณฑล ในวันที่ 26 พฤศจิกายน 2460 โดยมีใจความว่า

“.....การที่พวกจีนจัดตั้งโรงเรียนจีนขึ้น ได้ความว่าเขาประสงค์จะให้บุตรหลานจีนซึ่งจะทำการเป็นพ่อค้ารู้ภาษาจีน เพื่อประโยชน์ประกอบการค้าขาย.....ทางที่ควรจัดในโรงเรียนประจำมณฑล ก็ควรให้มีการสอนภาษาจีนแทรกด้วยคล้ายกับภาษาอังกฤษ.....ถึงแม้คนไทยเอง ถ้ายังรู้ภาษาจีนด้วย ก็ย่อมเป็นประโยชน์แก่การค้าขายและทำความสนิทสนมแก่จีนดีขึ้น เหตุฉะนั้นจึงขอเสนอความเห็นมาเพื่อขอความดำริว่าจะควรหรือไม่ ถ้าเป็นการสมควรขอได้โปรดจัดส่งครูสอนภาษาจีนไปสักคนหนึ่ง” (กระทรวงศึกษาธิการ (2) ศธ.8/77, 2460)

แต่เนื่องจากในช่วงเวลานั้นไทยยังไม่สามารถผลิตครูสอนภาษาจีนเองได้ เนื่องจากภาษาจีนเรียนยาก และครูที่จะรับมาจากจีนก็มีความกังวลเรื่องความรู้ของครูจีน แต่จากหลักฐานของกระทรวงศึกษาธิการจะเห็นได้ว่าในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้อาจได้มีแนวคิดที่จะผลิตครูสอนภาษาจีนและจัดหลักสูตรภาษาจีนไว้ในโรงเรียนรัฐบาล โดยมีรายละเอียดดังนี้

“ตามความเห็นของท่านถูกแล้ว กรมศึกษาธิการได้เห็นอยู่เช่นนั้นเหมือนกัน จึงได้เริ่มฝึกหัดครูภาษาจีนขึ้น แต่การเรียนภาษาจีนเป็นของเรียนยาก ต้องอาศัยเวลานาน เวลานี้จะหาครูไทยที่ได้เรียนภาษาจีนได้อย่างพอใช้ยังไม่มีเลยเป็นอันไม่มีครูจะให้ ที่คิดจะจ้างครูมาจากเมืองจีนนั้นก็ควร แต่อยากทราบว่าจะได้ครูชนิดใด ได้รับความฝึกหัดมาอย่างไร ใครจะเป็นผู้เลือกหาให้.....” (กระทรวงศึกษาธิการ (2) ศธ.8/77, 2460)

จะเห็นได้ว่า โรงเรียนจีนสมัยใหม่ที่ก่อตั้งขึ้นในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2461 มีแหล่งที่มาของโรงเรียนทั้งสิ้น 2 แบบคือ โรงเรียนที่จัดตั้งโดยการสนับสนุนของสมาคมจีน และโรงเรียนที่จัดตั้งโดยชาวจีนโพ้นทะเลในนามของเอกชน แต่ในช่วงระยะแรกนี้ยังไม่ทราบจำนวนโรงเรียนจีนว่ามีทั้งสิ้นจำนวนเท่าใด แต่จะเห็นจำนวนโรงเรียนจีนได้ชัดเจนยิ่งขึ้นในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2460-2475 มีโรงเรียนประถมประมาณ 30 แห่ง และในปี พ.ศ. 2463 มีโรงเรียนประถมและมัธยมรวมกว่า 200 แห่ง ในปี พ.ศ. 2475 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559) ซึ่งเป็นช่วงหลังจากที่รัฐบาลประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ดังนั้นจึงอาจพิจารณาได้ว่าเนื่องจากในช่วงระยะเวลาก่อนปี พ.ศ. 2461 รัฐบาลยังไม่ได้ดำเนินนโยบายในการควบคุมโรงเรียนราษฎร์ ถึงแม้ในปี พ.ศ. 2435 รัฐบาลจะมีการสนับสนุนให้โรงเรียนราษฎร์มาขึ้นทะเบียนกับทางราชการ แต่ยังไม่มีการบังคับ ดังนั้นหากโรงเรียนใดขึ้นทะเบียนกับทางราชการก็จะอยู่ในการควบคุมดูแลของราชการ ในปี พ.ศ. 2451 โรงเรียนราษฎร์มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เฉพาะที่มาของจดทะเบียนมีจำนวน 25 โรงเรียน (เสถียร ศกโฮดม, 2514) ซึ่งพิจารณาได้ว่านโยบายการควบคุมโรงเรียนราษฎร์ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2461 นี้เป็นไปในทางที่สนับสนุนให้โรงเรียนเข้ามาจดทะเบียนกับทางราชการเป็นสำคัญ เพื่อรับเงินสนับสนุนการศึกษาที่ทางราชการจัดสรรให้ (Li Ping, 2012)

3) รูปแบบการรับการศึกษาของชาวจีนในประเทศไทยในอดีต

เนื่องจากในระยะแรกนั้นชาวจีนที่อพยพเข้ามายังประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่หนีภัยและยากจน ดังนั้นเมื่อเข้ามาอยู่ในสังคมใหม่การหาเลี้ยงชีพเพื่อเอาชีวิตรอดจึงเป็นงานหลักมากกว่าที่จะแสวงหาการศึกษา แต่ต่อมาเนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การศึกษาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2398 เศรษฐกิจไทยเริ่มเจริญรุ่งเรือง การค้าและเศรษฐกิจเริ่มมีการขยายตัว ความต้องการความรู้และทักษะในหลายอุตสาหกรรมก็เพิ่มมากขึ้น เช่น การบัญชี การจัดเอกสาร ซึ่งงานเหล่านี้ต้องการบุคลากรที่มีความรู้ ซึ่งส่งผลให้วิธีการเข้ารับการศึกษาของชาวจีนในประเทศไทยเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ซึ่งรูปแบบการรับการศึกษาของชาวจีนโพ้นทะเลในช่วงเวลาต่าง ๆ ก่อนปี พ.ศ. 2461 สามารถแบ่งได้ดังนี้

1) ผู้ปกครองสอนภาษาจีนให้กับบุตรหลานด้วยตนเอง

ในช่วงแรก วิธีการที่ชาวจีนเข้ารับการศึกษาคือการที่ผู้ปกครองสอนภาษาจีนให้แก่บุตรหลานของตนด้วยตนเอง โดยเฉพาะในครอบครัวที่มีฐานะยากจน เนื่องจากไม่สามารถจ่ายค่าเล่าเรียนได้ หากครอบครัวมีบิดาหรือญาติที่รู้หนังสือ ก็ให้บิดาหรือญาติพี่น้องเหล่านั้นอบรมสั่งสอนหนังสือให้ แต่ถ้าบิดาไม่รู้หนังสือ ญาติพี่น้องก็ไม่รู้หนังสือ ก็ไม่ต้องมีการศึกษา (วิเทศน์ ปรัทศน์, 2526)

2) การเรียนตามศาลเจ้า

การเรียนตามศาลเจ้าเป็นอีกวิธีการรับการศึกษาของคนจีนโพ้นทะเลอีกแบบหนึ่ง โดยมีผู้สอนคือ “เสี้ยกง” หรือผู้ดูแลศาลเจ้าเป็นครูสอนประจำอยู่คนเดียว โดยใช้หนังสือคัมภีร์ศีลธรรมเก่า ๆ แบบหนังสือมูลบททหา ของไทยในสมัยก่อน เป็นแบบเรียน และสอนกันแต่ภาษาจีนล้วน ๆ (เสเทียน สุภโสภณณ์, 2531) นอกจากนี้ยังมีการสอนโดยใช้วิธีการเล่นนิทานพื้นบ้าน เช่น เรื่องราววรรณกรรมจีนหรือประวัติศาสตร์จีน เป็นต้น สภาพการเรียนในรูปแบบนี้มักจะไม่มียุทธศาสตร์การเรียนที่ครบครัน สภาพแวดล้อมการเรียนเป็นไปค่อนข้างลำบาก เช่น ไม่มีโต๊ะหรือเก้าอี้ ค่าเล่าเรียนมักเป็นข้าวสาร น้ำมัน หรือสิ่งของที่ผู้ดูแลผู้ปกครองนักเรียนนำมาจ่ายให้

3) การเชิญครูมาสอนที่บ้าน

วิธีการรับการศึกษาประเภทนี้คือ ผู้ปกครองจะเชิญครูมาสอนภาษาจีนให้กับบุตรหลานของตนที่บ้าน โดยครอบครัวชาวจีนที่มีฐานะดีจะเชิญครูมาอบรมสั่งสอนลูกหลานของตนจนถึงบ้านเป็นการพิเศษโดยเฉพาะ ซึ่งชาวจีนที่มีฐานะดีบางคนจ้างครูมาสอนส่วนตัวเดือนละ 8 ดอลลาร์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2507) แต่ครูจีนนั้นหาได้ยาก ค่าจ้างก็สูงมาก แต่มาตรฐานการสอนก็ไม่ได้ เพราะเป็นครูที่ไม่มีคุณวุฒิ ส่วนใหญ่เป็นเพียงครูที่พอจะสอนให้เด็กนักเรียนสามารถอ่านออกเขียนได้เท่านั้น (พิชัย รัตนพล, 2512)

4) การรับการศึกษาจากโรงเรียนฝรั่ง

เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยทำให้รูปแบบการค้าและเศรษฐกิจก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย จึงส่งผลให้เนื้อหาการศึกษาภาษาจีนแบบดั้งเดิมไม่สอดคล้องกับความต้องการของยุคสมัยใหม่ ซึ่งการศึกษาในประเทศไทยในช่วงเวลานั้นได้รับอิทธิพลจากกลุ่มมิชชันนารีอเมริกันและคณะทูตคาทอลิกฝรั่งเศสที่เข้ามาในไทยในขณะนั้น ดังนั้นชาวจีนโพ้นทะเลที่มักจะคบค้าสมาคมกับกับนักธุรกิจชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะกับพวกฝรั่งยุโรปก็มักจะฝากลูกหลานของตนเข้าเรียนในโรงเรียนฝรั่ง ตัวอย่างเช่นกรณีของของหม้อจิ้น (จีนแสด) เทียนฮวด ซึ่งเป็นหม้อจิ้นเจ้าของร้านยาจีนและยาฝรั่งได้ฝากลูกชายของตนที่ชื่อนายเทียนฮี้ เข้าเรียนกับฝรั่งมิชชันนารีอเมริกันจนได้รับทุนการศึกษาวิชาแพทยศาสตร์ ไปเล่าเรียนที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย สหรัฐอเมริกา จนกระทั่งสำเร็จการศึกษากลับมาเมืองไทยและเข้ารับราชการเป็นนายแพทย์ และมีความดีความชอบได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น พระยาสารสินสวามิภักดิ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

“หม้อจิ้น (จีนแสด) เทียนฮวด หรือ ฮวดแซ่เทียน ซึ่งเป็นหม้อจิ้น (จีนแสด) เจ้าของร้านขายยาจีนและยาฝรั่ง ได้ฝากฝังลูกชายของตนที่ชื่อ เทียนฮี้ หรือ นายฮี้ แซ่เทียน ให้เข้าศึกษาเล่าเรียนกับพวกฝรั่งมิชชันนารีอเมริกัน จนทำแผนการศึกษาได้ดีมาก ฝรั่งมิชชันนารีอเมริกันจึงได้ให้ทุนไปศึกษาวิชาแพทยศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย สหรัฐอเมริกา จนกระทั่งสำเร็จปริญญาเป็นนายแพทย์เมื่อปี พ.ศ. 2414 ในรัชสมัยของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อกลับเมืองไทยแล้ว นายเทียนฮี้ ก็ได้เข้ารับราชการเป็นนายแพทย์ และสืบอาชีพหม้อจิ้น (จีนแสด) ขยายรักษาโรคต่อจากเตี้ย (บิดา) ด้วย จนกระทั่งมีความดีความชอบ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น พระยาสารสินสวามิภักดิ์ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 พร้อมกับพระราชทานนามสกุลว่า “สารสิน” (คือบิดาของคุณพจน์ สารสิน)” (วิเทศน์ปรีทัศน์, 2526)

5) การส่งบุตรหลานกลับไปรับการศึกษาที่เมืองจีน

การรับการศึกษาของลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเลประเภทนี้คือ ครอบครัวชาวจีนโพ้นทะเลที่มีฐานะปานกลางจะส่งลูกหลานของตนกลับไปรับการศึกษา ณ ประเทศบ้านเกิด ซึ่งส่วนมากจะไปเรียนในตำบลด่านเกิดของบิดาหรือของญาติ ถึงแม้ว่าในประเทศไทยจะมีโรงเรียนจีนก่อตั้งขึ้นแล้วก็ตาม ลูกหลานจีนที่ถูกส่งกลับไปเรียนที่ประเทศจีนเมื่อจบการศึกษาแล้วก็มิหึ่งที่กลับมาเมืองไทย และอยู่เมืองจีน โดยมีรายละเอียดดังนี้

“คนจีนที่พอจะมีฐานะขึ้นมาสักหน่อย ก็มักจะให้ลูกหลานของตนได้รับการศึกษาตามระบบ ด้วยการส่งลูกกลับไปรับการศึกษาในประเทศจีน เพราะจีนในสมัยก่อนนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจีนในสมัยหลังการปฏิวัติ พ.ศ. 2454 ได้จัดระบบการศึกษาที่ทันสมัยดีมากทีเดียว เป็นที่นิยมชมชื่นของคนจีนเป็นอันมาก ด้วยเหตุนี้ ลูกหลานจีนในเมืองไทยสมัยก่อน จึงมักถูกเตี้ย (บิดา) หรือญาติพี่น้องส่งไปรับการศึกษาในประเทศจีนกันเป็นอันมาก โดยไปรับการศึกษาชั้นต้น หรือชั้นประถมที่ตำบลบ้านเกิดของเตี้ย (บิดา) หรือญาติ และถ้าจะเข้าศึกษาต่อชั้นสูงขึ้นไปอีกก็จะย้ายไปศึกษาตามโรงเรียนชั้นมัธยมปลาย หรือโรงเรียนอาชีวศึกษาชั้นสูงอื่น ๆ ตามเมืองใหญ่ ๆ เช่นอำเภอของจังหวัดแต้จิ๋ว คือ ชั่วเถา (潮州) และถ้าจะศึกษาชั้นสูงขึ้นไปอีกคือ

ชั้นวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยที่ภาษาจีนกลางเรียกว่าชั้น “ต้าเซี่ยเซ” (大学) ก็ต้องไปศึกษาที่ที่เซี่ยงไฮ้ หรือที่ปักกิ่ง เป็นต้น เด็กหนุ่มจีนบางคนที่เกิดจากเตี้ย (บิดา) ในเมืองไทย เมื่อไปรับการศึกษาที่เมืองจีนแล้วบางคนก็กลับมาช่วยเตี้ย (บิดา) ทำมาหากินในเมืองไทย แต่บางคนก็อยู่ที่เมืองจีน บางคนก็เป็นใหญ่เป็นโตอยู่เมืองจีน” (วิเทศน์ปริทัศน์, 2526)

4) การเริ่มต้นใช้นโยบายรัฐในการควบคุมการศึกษา ก่อนปี พ.ศ. 2461

กระทรวงธรรมการของไทยก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2430 ซึ่งจะเห็นได้ว่าการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยมีมาแล้วเป็นเวลานาน และการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยมีมาก่อนที่กระทรวงธรรมการจะก่อตั้งขึ้น ซึ่งก่อนที่จะมีการก่อตั้งกระทรวงธรรมการขึ้นการจัดการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยยังไม่ได้รับการควบคุมจากรัฐบาลแต่อย่างใด สำหรับนโยบายที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับโรงเรียนจีนในช่วงระยะเวลานี้คือ ประกาศตั้งโรงเรียนชั้นมูลศึกษา ซึ่งเป็นการประกาศเรื่องการจัดการศึกษาของไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนไทยเรียนรู้วิชาหนังสือไทยและภาษาต่างประเทศ ซึ่งทางราชการต้องการส่งเสริมและจัดการศึกษาให้กับประชาชนอย่างทั่วถึง โดยแบ่งลำดับขั้นของการศึกษาที่มีชื่อเรียกว่าโรงเรียนมูลศึกษา ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ชั้น การศึกษา คือ โรงเรียนมูลศึกษาสามัญชั้นต่ำ และโรงเรียนมูลศึกษาสามัญชั้นสูง โดยประกาศไว้ในปี พ.ศ. 2435 และระบุขอบเขตของโรงเรียนที่มีเนื้อหาตอนหนึ่งซึ่งกล่าวถึงโรงเรียนที่สอนภาษาจีนไว้ว่า เป็นโรงเรียนที่จัดอยู่ในประเภทโรงเรียนพิเศษเขลยศักดิ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

“.....ผู้หนึ่งผู้ใดปรารถนาจะตั้งโรงเรียนในชนิดมูลศึกษา เป็นโรงเรียนมูลศึกษาชั้นต่ำ หรือโรงเรียนมูลศึกษาชั้นสูงขึ้นก็ได้ ให้นำว่าเป็นโรงเรียนเขลยศักดิ์.....บรรดาโรงเรียนมูลศึกษาสามัญชั้นต่ำหรือชั้นสูง ซึ่งได้ตั้งในพระราชอาณาเขตดังกล่าวมาแล้ว ถ้าจะสอนภาษาไทยโบราณหรือภาษาต่างประเทศเป็นต้นว่าสอนภาษาบาลี และภาษารามัญ ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาแขก ดังนี้ ให้นำเป็นโรงเรียนพิเศษเขลยศักดิ์ตามชั้นวิชาที่สอน และผู้ที่ตั้งโรงเรียนทั้งปวงนี้จะต้องแจ้งรายการให้เจ้าพนักงานกระทรวงพระธรรมการทราบ เพื่อที่จะได้อนุญาตและตรวจการเล่าเรียนนั้น และทำสารบัญญัตินักเรียน การเล่าเรียน และอาจารย์ไว้สำหรับกระทรวงสืบไป.....” (คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเฉลิมถวัลย์ราชสมบัติครบรอบ 100 ปี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2511)

จะเห็นได้ว่าในช่วงเวลานี้โรงเรียนที่ตั้งขึ้นโดยเอกชน มีชื่อว่าโรงเรียนเขลยศักดิ์ ส่วนโรงเรียนที่เอกชนตั้งขึ้นและสอนภาษาไทยโบราณหรือภาษาต่างประเทศเป็นต้นว่าสอนภาษาบาลี และภาษารามัญ ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาแขก มีชื่อเรียกว่าโรงเรียนพิเศษเขลยศักดิ์

จากประกาศข้างต้นจะเห็นได้ว่า รัฐบาลเริ่มเข้ามาจัดระเบียบโรงเรียนราษฎร์แล้วในช่วงเวลานี้ โดยการกำหนดประเภทของโรงเรียนที่สอนภาษาเอาไว้อย่างชัดเจน โดยให้จัดอยู่ในประเภทโรงเรียนพิเศษเขลยศักดิ์ ซึ่งหมายถึงโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นโดยเอกชน ที่เปิดทำการสอนภาษาไทยโบราณและภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะ อีกทั้งจากเอกสารข้างต้นจะเห็นได้ว่าในช่วงเวลานี้มีโรงเรียนสอนภาษาจีนเกิดขึ้นแล้วในเมืองไทย และโรงเรียนจีนถ้าหากต้องการจัดการศึกษาก็ต้องจัดการตามระเบียบที่กำหนดไว้ในประกาศ แต่จากประกาศจะเห็นได้ว่าไม่ได้กำหนดว่าโรงเรียนที่จัดตั้งโดยเอกชนนั้นจะมีข้อบังคับในการจัดการศึกษาแบบใด เพียงแต่เป็นการกำหนดประเภทของโรงเรียนเท่านั้น แต่สามารถกล่าวได้ว่าประกาศฉบับนี้เป็นจุดเริ่มต้นของทางรัฐบาลที่จะเข้ามาบริหารจัดการโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นโดยเอกชน แต่อย่างไรก็ตาม ในช่วงแรกของการบริหารจัดการโรงเรียนประเภทนี้นั้นยังไม่มีควมรัดกุมเท่าที่ควร เพราะแม้จะมีประกาศระเบียบดังกล่าวออกมา แต่ก็ไม่ได้มีการบัญญัติกฎหมายใด ๆ เพื่อใช้ควบคุม เพียงแต่จะต้องแจ้งรายละเอียดให้ทางราชการทราบเพื่อที่จะได้อนุญาตและทางราชการสามารถเข้ามาตรวจการศึกษาของโรงเรียนได้

หลังจากประกาศฉบับนี้ออกมาแล้ว รัฐบาลยังได้ประกาศนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาออกมาอีก ได้แก่ ประกาศโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 และประกาศตั้งโครงการศึกษา พระพุทธศักราช 2456 ซึ่งประกาศใช้ในวันที่ 30 ตุลาคม 2456 ด้วย แต่ประกาศทั้งสองฉบับนี้เพียงแต่กำหนดประเภทของโรงเรียนที่จัดตั้งโดยเอกชนให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้นเท่านั้น และไม่มีกรกล่าวถึงโรงเรียนจีนหรือการศึกษาภาษาจีนอย่างเฉพาะเจาะจง โดยในช่วงเวลานี้รัฐบาลยังไม่ได้ออกนโยบายเฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับโรงเรียนที่จัดตั้งโดยเอกชน แต่เป็นเพียงการกำหนดและจัดประเภทของโรงเรียนเท่านั้นและยังไม่มีกฎหมายเฉพาะสำหรับโรงเรียนที่จัดตั้งโดยเอกชน

บทสรุป

สรุปได้ว่า โรงเรียนจีนและการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยมีมานานแล้วตั้งแต่ปี พ.ศ. 2325 โดยเกิดขึ้นหลังจากการย้ายถิ่นฐานและอพยพเข้ามายังประเทศไทยของชาวจีนโพ้นทะเล และการศึกษาภาษาจีนมีการพัฒนาจากรูปแบบการศึกษาแบบเก่าคือการเรียนภาษาจีนตามบ้านหรือศาลเจ้ามาเป็นการจัดการศึกษาสมัยใหม่ในรูปแบบของโรงเรียนภายใต้การสนับสนุนของสมาคมจีน และกลุ่มภาษาต่าง ๆ ที่รวมกันจัดตั้งขึ้น โดยในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2461 ชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยรับการศึกษาแตกต่างกันออกไปตามสถานะทางครอบครัว โดยครอบครัวที่มีฐานะยากจนและไม่สามารถจ่ายค่าเล่าเรียนได้ หากบิดาหรือญาติรู้หนังสือก็จะสอนให้กับบุตรหลาน แต่ถ้าไม่มีใครในครอบครัวรู้หนังสือบุตรหลานก็จะไม่ได้รับการศึกษา หากครอบครัวมีฐานะปานกลางก็จะให้บุตรหลานรับการศึกษาโดยเรียนในศาลเจ้า ซึ่งสภาพแวดล้อมการเรียนการสอนไม่เท่าที่ควร การจ่ายค่าเรียนขึ้นอยู่กับผู้ปกครองของนักเรียน ส่วนชาวจีนที่มีฐานะดีจะจ้างครูมาสอนให้กับบุตรหลานของตน แต่ครูที่หาได้นั้นก็สอนได้เพียงให้อ่านออกเขียนได้เท่านั้น ส่วนชาวจีนโพ้นทะเลที่มีฐานะดีมักมักจะส่งบุตรหลานของตนกลับไปเรียนยังประเทศจีน ซึ่งอยู่ในอำเภอบ้านเกิดของบิดาหรือญาติที่เมืองจีน เนื่องจากหลังการปฏิวัติ พ.ศ. 2454 ประเทศจีนมีการจัดระบบการศึกษาที่ทันสมัย และได้รับความนิยมมากในหมู่ชาวจีน ซึ่งการเดินทางไปศึกษาต่างประเทศจีนจะรับการศึกษาได้ตั้งแต่ประถมศึกษาถึงระดับมหาวิทยาลัย บุตรหลานชาวจีนโพ้นทะเลที่ส่งไปเรียนยังประเทศจีนเมื่อเรียนจบแล้วบางคนจะกลับมาช่วยบิดาทำงานที่ไทย แต่บางคนก็จะทำงานอยู่ที่ประเทศจีน ส่วนชาวจีนที่ทำธุรกิจและติดต่อกับฝรั่งเป็นประจำก็มักจะฝากบุตรหลานของตนเข้ารับการศึกษานอกระบบในโรงเรียนฝรั่ง ซึ่งมีการจัดการจัดการศึกษาด้วยเนื้อหาสมัยใหม่และสอดคล้องกับความต้องการของสังคมในขณะนั้น เช่นกรณีของหม้อจิ้น (ซินแส) เทียนฮวด ที่ได้ฝากลูกชายของตนที่ชื่อนายเทียนฮี้ ไปเรียนในโรงเรียนมิชชันนารีอเมริกันจนได้รับทุนไปเรียนต่อแพทย์ที่สหรัฐอเมริกา เป็นต้น

ส่วนในเรื่องนโยบายทางการศึกษานั้น รัฐบาลได้เริ่มเข้ามาบริหารจัดการศึกษาในประเทศไทย โดยในส่วนของโรงเรียนที่จัดตั้งโดยเอกชนนั้นเน้นไปที่การจัดประเภทของโรงเรียน โดยจัดให้โรงเรียนที่สอนภาษาไทยโบราณและภาษาต่างประเทศ รวมถึงภาษาจีน กำหนดให้เป็นโรงเรียนประเภทโรงเรียนพิเศษเขลาคักดิ์ ตามประกาศตั้งโรงเรียนชั้นมูลศึกษาในปี พ.ศ. 2435 และหลังจากนั้นก็มีการประกาศโครงการศึกษา 2441 และประกาศตั้งโครงการศึกษา 2456 ออกมาเพิ่มเติม แต่ประกาศทั้งสองฉบับนี้เป็นเพียงการกำหนดประเภทของโรงเรียนที่จัดตั้งโดยเอกชนให้ชัดเจนยิ่งขึ้นเท่านั้น

สำหรับสถานการณ์ของโรงเรียนจีนในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2461 สามารถสรุปได้ว่า 1) ตั้งแต่มีโรงเรียนสอนภาษาจีนตั้งขึ้นที่เกาะเรียนในปี พ.ศ. 2325 ก็ไม่มีโรงเรียนจีนก่อตั้งขึ้นอีกเลยจนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 4 จึงเริ่มมีโรงเรียนจีนเกิดขึ้นอีกครั้ง 2) แม้ในปี พ.ศ. 2395 จะมีโรงเรียนสอนภาษาจีนตั้งขึ้นที่บริเวณข้างวัดอรุณ ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำแห่งแรกของไทย แต่โรงเรียนที่ตั้งขึ้นนั้นเป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นโดยมิชชันนารี 3) หลังจากโรงเรียนที่ข้างวัดอรุณเปลี่ยนมาสอนภาษาไทย ก็ไม่มีโรงเรียนจีนจัดตั้งขึ้นอีกเป็นเวลานาน 4) โรงเรียนจีนสมัยใหม่ เช่น โรงเรียนอัสสัมชัญ หรือโรงเรียนเทพคริสเตียนวิทยาลัย ที่ก่อตั้งขึ้นต่างก็เป็นโรงเรียนที่ก่อตั้งโดยมิชชันนารีเช่นกัน ซึ่งแสดงว่าในช่วงแรกนี้ชาวจีนโพ้นทะเลยังไม่มีความพร้อมที่จะจัดตั้งโรงเรียน 5) ชาวจีนโพ้นทะเลเริ่มก่อตั้งโรงเรียนจีนขึ้นในปี พ.ศ. 2451 คือโรงเรียนฮั่วเอี้ยะ (華益學堂) ที่ก่อตั้งโดยสมาคมตั้งเม้งหวย (同盟會) และหลังจากนั้นก็ยังมีโรงเรียนที่ชาวจีนตั้งขึ้นเองอื่น ๆ ตามมา

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2460). *กรรมการมณฑลขอให้กรมศึกษาธิการส่งครูสอนภาษาจีน*. [เอกสารจดหมายเหตุลายลักษณ์].
- (2) ศส.8/77. *สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ*
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2507). *ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435-2507*. กระทรวงศึกษาธิการ.
- คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเถลิงถวัลย์ราชสมบัติครบรอบ 100 ปี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2511). *เอกสารเรื่องการจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. ครุสภา.
- ฉินเทียน. (2555). *ประวัติโรงเรียนจีนเตอะ*. ชุมชนชาวฮากกา. <http://hakkapeople.com/node/112.html#comment-9711>

- ณรงค์ พ่วงพิศ. (2514). นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร.
- พิชัย รัตนพล. (2512). *วิวัฒนาการการควบคุมโรงเรียนจีน* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วรวิทย์ วคินสรการ. (2528). โรงเรียนเอกชน. *สารานุกรมศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 1, 43-37.
- วิเทศน์ปรีทัศน์. (2526). การศึกษาของคนจีนในประเทศไทย. ใน *วิทยา วิทยานวายนคุณ (บรรณาธิการ), คนจีน 200 ปี ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร (พิมพ์ครั้งที่ 2)* (น. 112-118). เส้นทางเศรษฐกิจ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2559). *หนังสือชุดรายงานการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทย ระดับประถมศึกษา*. กระทรวงศึกษาธิการ.
- สกินเนอร์, จี. (2564). สังคมจีนในประเทศไทย: *ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์* (พรณี ฉัตรพลรักษ์, และคนอื่น ๆ, ผู้แปล). มติชน.
- เสถียร ศุภโสภณ. (2514). *ประวัติโรงเรียนราษฎร์ในเมืองไทย*. สมาคม.
- เสถียร ศุภโสภณ. (2531). ความเป็นมาของโรงเรียนจีน. ใน *วิทยา วิทยานวายนคุณ (บรรณาธิการ), คนจีน 200 ปีภายใต้พระบรมโพธิสมภารภาค 2* (น. 265-273). เส้นทางเศรษฐกิจ.
- สิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์. (2566). *เป็นจีนเพราะรู้สึก: ประวัติศาสตร์เสื้อผ้ามอนไบที่เพิ่งสร้าง*. มติชน.
- โรงเรียนกว่างเจ้า. (ม.ป.ป.). *ประวัติโรงเรียนกว่างเจ้า*. โรงเรียนกว่างเจ้า. <https://kwongsiew.com/schoolweb/index.html>
- Graham, W.A. (1912). *Siam: A handbook of Practical* (2 ed.). Alexander Moring.
- Manomaiviboon, P. (2004). Chinese language Teaching in Thailand Chinese Language Teaching in Thailand. *Journal of Humanities*, 7(3), 12-24.
- Li, P. (2012). The pithy history of Thailand Chinese education. *Around Southeast Asia*, 8, 32-36.
- Skinner, G. (2010). Chinese society in Thailand: An analytical history (Xu Hua, and others, translator). Xiamen university.
- Yu, D., & Chen, S. (2009). *History of Chinese and Thai relations*. Zhonghua Book.